

הנרי מילר: צבעי מים

הדברים הבאים לקוחים מתוך צרור איגרות שכתב הנרי מילר, הסופר האמריקאי הנודע וה"משוגע" לציור אקווארלים, לפני קרוב לעשרים שנה, מפאריז, אל הצייר אמיל שנלוק, שבמובן ידוע היה מדריכו ומעודדו בציור.

הדפים, שופעי החום והתלהבות. הם כדפי יומן של אישיות יוצרת מופלאה, שנכתבו בתקופה עזת־המתח ביותר שבימי חייה. תערוכת אקווארלים של הנרי מילר סובבת עתה, כידוע, בערי הארץ.

בנאיי משכני באחד הימים האלה ציור פעוט של צבעי־מים בחלונה של חנות־ספרים. איש לבוש סרבלים, חבוש מגבעת־לבד, מרכיב משקפיים ונועל מגפי־ענק, עומד לפני ציור־המים ולוחש וממלמל לנפשו. אוהב אני להטות אוזן לדיבורו של אדם אל נפשו, בפרט אם זהו דיבור של בקורת. קרבתי אליו והבטתי בו בשום־לב. אומר היה שלא רע הוא, האקווארל, אבל חובבני מאד, בלתי־מוגמר. דומה היה כי החפזון בו נעשה הוא שהרגיז אותו. עודו מביט בתמונה, ומבלי הציג לי את השאלה במישרים, הוא שואל, כמי שעודו מדבר אל נפשו, עודו מהרהר בדבר, אם אין ה"עץ" מקושקש מדי. (עלי לומר שהיתה זו תמונה קטנה של הסינה — אסדה, גשר, עץ, חבל — פשוטה מאד ועשויה בכשרון־מעשה רב). אמרתי בקול, מבלי הביט בו, אך כשאני מסתכל הכן בתמונה, "העץ מצוין". האיש אמר כל מה שרצה לומר. "זהו עץ, וזה הכל". בכך החלה שיחה ערה על אקווארלים. האיש היה סוחר חזירים ואספן חובב של אקווארלים. קונה היה רק מה שמוצא חן בעיניו. אך ניכר היה שאין הוא מסתפק במין רישום של חמש דקות. רוצה היה שיהיו לעץ עלים וכו'. חזרתי ואמרתי כי ברור מאד שהעץ הוא עץ, אם יש לו עלים ואם אין. ואחר הוספתי שאני עצמי צייר (!) וכי צבעי־מים הם השטח שלי. בכך עוררתי בו משנה־ענין. הוא התנצל על שהגזים במתיחת בקורת ואמר, "מה אפשר לדרוש מאדם האנוס לבלות את כל היום עם חזירים". אמרתי לו שאני שמח לשמוע זאת, וכי דעתו שלו חשובה בעיני יותר מזו של המבקרים. כך החלו הדברים להתגלגל. פתאום, כמו למגע שרביט־קסמים, מסיחים היינו בהתעוררות מרובת, כידידים ותיקים, על סיואן, רזוא, בראק, אוטרילו, דוסטויבסקי, המסון, פרנסיס קארקו, בלן סנדראר וכו'. מדהים בכמה דברים נגענו. לבסוף סיפר לי איך, לפני

כעשרים שנה, נקלע יום אחד למונמארטר ובחנות של מעשי-אמנות ראה איזה ציורים של אדם בשם אוטרילו. אדם זה, שאז לא היה ידוע לו, השאיר את התמונות על-מנת שיעשו להן מסגרות, אך הואיל ולא היה לו ממון בשביל המסגרות, נאלץ להשאירן אצל סוחר התמונות. הוא הודה כי לא התרשם ביותר מן התמונות, אלא שידיד שהיה אתו במקרה קנה את התמונות של אוטרילו והוא קנה אחרות „שמצאו חן בעיניו“. לאחר זמן מכר הידיד, כמובן, את התמונות של אוטרילו במחיר נאה. שאלתי אותו אם מאז נשתנתה דעתו על אוטרילו, והוא אמר, בכנות ובנמיכות-רוח הרבה — „לא! יש משהו קודר בתמונותיו שאינו נראה לי. אני יודע שעששו הוא מפורסם, אבל אין זה חשוב לי“. תשובה זו ישרה בעיני במידה עצומה. אמרתי לו, ואחר, בלי שום מעבר, פתחתי בשיר-הלל לספרו של קארקו על אוטרילו. דיברתי על אוטרילו כאלו הכרתיו היטב. כה משכנע היה דיבורי, אפילו בצרפתית הרצוצה שלי, עד שהעליתי דמעות בעיניו של סוחר-החזירים! אבל הדבר שהכריעני תחתי היה זה — המלה „סבל“ עוררה בו משהו. הוא לא יכול לשכוח אותה. „סבל“ הרי זה מסביר הכל. „שמע, אדוני“, אמר, „אינני אלא בור, סוחר חזירים ארוך, אבל חייתי... יש לי נסיונות חיים משלי... סבלתי. הייו של אמן, במיוחד חייו של צייר, אינם אלא דרך-יסורים. מה שאתה אומר, אדוני, נוגע עד עומק לבי. אני מבקש סליחה על שמתחתי בקורת על יצירה שמן-הסתם היא נעלה מתפיסתי. אני אינני אלא חובב. אני אוהב אקווארלים. אני מחזיקם אצלי לשם ההנאה הפשוטה של ההסתכלות. משונה, אבל זאת האמת. אם יש לך פנאי, אדוני, אני מזמין אותך להילוות אלי כדי שאוכל להראות לך את האוסף הקטן שלי...“ הנה כי כן הלכתי אתו וראיתי את האוסף שלו. והריקותי אתו שתי כוסיות קוניאק ויחד בכינו, סוחר החזירים ואני, על צליבתו של האמן. יום נפלא! כל זאת בזכותו של אחד מסייה אַסלן, צייר, שאינני מכירו. יחי מסייה אַסלן! יחי האקווארל! יחי סוחרי החזירים! יום בהיר אחד יכול האקווארל, אפילו הוא מעשה-ידידו של אלמוני, לפתוח את שערי גן-העדן. תחי הסינה, ותחי האסדה העוברת תחת הגשרים! יחי העץ, עם עלים או בלעדיהם! תחי השמש! יחי אַסלן!

היפוכו של זה הוא שאירע לי בפקידה אחת שמנה במשרד הדואר. הואיל ותהתה על גליל של ציורי-מים שמשגר הייתי לתערוכתי בווישינגטון, והואיל וסמוכים היינו לחג-המולד, הצעתי לה בהמון-לבי שאצייר לה ציורי-מים בזמן שאהיה בלונדון. ריחמתי עליה, היושבת כל היום מאחרי הסורג, מדביקה בולים על מכתביהם של אחרים. אם כן בחזירתי מלונדון נתתי לה ציור אחד. היא לא היתה שם אותו יום, ומפיון שכך השארתיו בשבילה אצל מנהל המשרד. כעבור ימים אחדים באתי ובירכתיה בשלום. כמעט ולא נענתה לי. חיפיתי עד שהדביקה את הבולים על הדברים שלי. חיכיתי עד שתתן לי עודף, חיכיתי, חיכיתי... ווו לא הוציאה מלה מפיה ביחס לאקווארל. לבסוף אמרתי בלבי — אולי שכח המנהל לתת לה אותו. „האם

קיבלת את האקווארל שהשארתי כאן תמול-ששום?" שאלתי משהכינותי עצמי ללכת. היא נתנה בי מבט צונן, השפילה עיניה, ובנימה של רוגז אמרה: "האקווארל? כן, כן, נתנו לי אותו. כן!" וזה היה הכל. סובבתי על עקבי והלכתי לי. שלש פעמים הקיפתי את גוש הבניינים ההוא, שוקל בדעתי אם לחזור ולשאול אותה מה-לכל-הרוחות-כוונתה בחוצפה שכזאת או לבקש ממנה בחזרה את האקווארל שלי! רתחתי. לבסוף סימתי את הפרשה ביני לביני בקראי לה "ערוה בלה, טינופת, אוונגית, נבלה סרוחה, מטומטמת".

אותו אקווארל, מוכן אני להודות, היה מסתורי כלשהו. אי-אפשר היה לדעת אם שתי צפרים מתקוטטות כאן בחושך ואם מפל-מים הוא זה באור-השמש. בשבילי היה זה ברור מאד: היה זה "אור וחושך", מזיגה של כל ניגודי הצבעים. צומת-הדרכים של בין-השמשות, או — פשוט "נוד לח ווגוגי", אם תרצו. אבל איך להסביר דקויות מעין אלו לבורית אחת? ובצרפתית גרועה! נואשתי מזה. ביליתי את שאר שעות היום בהטיית פעלים צרפתיים, בבחירת סוב'ונקטיבים הדורים, ציניים, מאיימים. כצייר-מים נפגעתי עד מעמקי לבי. היתה זו מהלומה ניצחת. מוטב לי סוחר חזירים! גם אם אינני אסלן, בכל-זאת הריני הנרי מילר. יש לי לב, מה! יש בי רגשות. חיים ארוכים הם אלה, חיינו אלה הארוכים של צייר...

שיחת - לילה

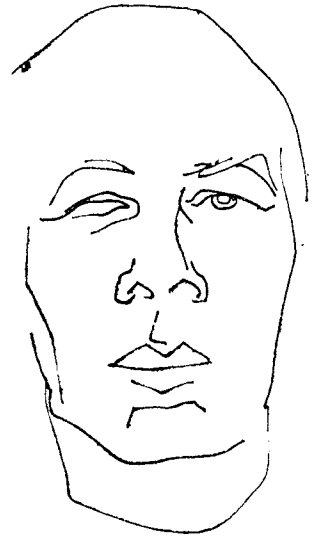
יום א', 12 במרס 1939

2.00 בבווקר

אמיל, אני מוכרח להעלות זאת על הנייר בטרם אשכב לישון, שאם לא כן לא אעשה זאת לעולם. ערב עם ידידי, "האצטק", כמו שאני קורא לו. כאן באולפן. בשעת ארוחת-הערב הוא מתחיל לדבר, כדרכו לעתים קרובות, על התקופה שמיד אחרי המלחמה *L'époque bohème*. אינני יכול למסור לך את הדברים בצורה מסודרת, דבר דבור על אופניו. די אם אציין את עיקריהם. נאה לסיים בכך את הספר הקטן הזה, כי הדבר אנושי ביותר ואולי עצוב לא מעט.

כמו שכבר אמרתי לך, ידידי זה היה לו קשר הדוק אל המשוררים והציירים של התקופה. צייר היה בעצמו, גרוע, כך אני נמצא למד. בצאתו מן המלחמה היה כשרוי בעלפון-חושים, מזועזע יותר מדי עקב המסות שעמד בהן עד שלא יכול עוד להשיב לו את חדות הנעורים. על ידידיו נמנו אישים כבלו סנדראר, מקס ז'אקוב, קיסלינג, לז'ה, אנדרה סאלמון. הוא היה חבר של מודיליאני, אפולינר, פלאמןק, פיקאסו, דרן, בראק, ז'ואן גריס. דיאגו ריברה ואחרים.

תחילתה של השיחה בערב זה היתה הערה שפלט מפיו על פיקאסו ומקור הקוביזם. הוא מסר לי ממש את היום והשעה של לידתו. המעבר הפתאומי מן התקופה הכחולה

בצלאל שץ: רישומי־דיוקן של ה. מילר

אל האפריקאית. הוימן המוזר של פריחתו האינטלקטואלית של פיקאסו עם הטיפולים שהיה מקבל בגלל איזה חולי מסתורי. במוחי תמונה חיה של פיקאסו היושב ב„רוטונד“ הישן עם האחרים — לא עליו ולא עגום, אך מרוחק מעט. שותה רק מי־ויטל בלבד.

אזדרו מעט, כי איני יכול למסור לך אלא את עיקרי הדברים.. פלאמנק הוא אז רוכב אופניים, איש הפפר, „ענוג אחד“, מדבר תמיד על ציור „בלשד־העצמות“. דרן כבר בעל־בשר, בקיא מאד בספרים, שתיין איום ונורא, מקסים וכן הלאה. אפולינר הוא הבימאי. מקס ז'אקוב, תמיד המוקיין והלץ שבחבורה, הוא גם היהודי טוב־הלב הנוטל את יצירותיו של פיקאסו, נרתם לעגלת־יד ומקיף את פאריס בנסיונות למכור בדים של פיקאסו. נועדים ברחוב ראביניאן, מקום שהיה פיקאסו עובד וישן אז — סמוך מעל לפלאס דו־אָבס, מונמארטר. מן־הסתם זכור לך המקום. זואן גריס נמצא כאן — יפה־תואר, אינטלקטואלי, יבש מעט. גם דיאגו ריברה, שבקרוב הוא עתיד לעשות את החיקויים הנפלאים ביותר מתמונותיו הקוביסטיות של פיקאסו. יש לו זקנקן ערבי, סבר של איש־טולדו. (קצת אחרי־כן, על החוף בארקאשון, יתן חלבו — בהיות הירח במלואו).

ואחרי־כך בוזיבאל... המשתאות תחת כיפת־השמיים ליד הסינה, הוויכוחים על הפיסול הכושי, הפרמיטיביים, המיתולוגיה וכן הלאה. דרן הוא אולי הרגיש שבכולם, הזריו ביותר להעריך את העומד בחלל האוויר. בראק משקיע עצמו בתיאוריות, נוסח אינטלקטואל. פלאמנק מתופף על חזהו וגועה כשור. הכל מונח בקופסה. אינך צריך אלא לקורט של גאוניות ואבק־השריפה יתפוצץ. ומובן שפיקאסו עושה זאת!

בשבילי היה זה כעין תיאור של עולמות בלידתם. (כלום אין הכל מתרחש במחיר־ברק, ברגעים של השראה?)

סוטיין גם הוא נכנס לתמונה. רע־כאה למודיליאני, שעד לאפריטיף השלישי או הרביעי הוא מזהיר ומשעשע — אחרי־כן משוגע, אחוז־דיבוק. (עכשיו סוטיין מתגורר בשקט תחתיו, עם הדוגמנית החדשה שלו, אדומת־השער, „סוטיין“ בכל המובנים. עכשיו הוא נראה מיושב בדעתו, כמי שמנסה להתאווש מן החיים הפרועים בימים־עברו. מהסס להגיד לך שלום בגלוי ברחוב, מחשש פן תתקרב אליו יותר מדי. כשהוא פותח את הפיה שלו אינו אומר אלא כמה חם או כמה קר — כלום הראדיו של השכן מטריד אותך ככל שהוא מטריד אותו?)

מכל־מקום התקופה המדוברת עודנה פרק־זמן של רעות לאמיתה, של פגישות, של מסיבות ומשתאות. שעה שהקור עז כדיר־כך שאי־אפשר לעבוד, חופרים ומעלים כמה בקבוקים של יין אדום, נרעלים את הדלת, ונכנסים למיטה עם הדוגמנית. משך חדשים אחרי המלחמה הוסיף ידידי ללבוש את המדים שהיו קטנים מפסי מידתו — לא היה כסף לבגדים אורחיים. מפעם לפעם היה איזה דו־קרב סנסציוני, על איזה דבר של־מה־בכך, ולאחריו משתה עליו וקפיצה במחירי התמונות (לגבי

הנוגעים בדבר). היו שהעשירו בן־לילה, וכמובן שכחו עד־מהרה את חבריהם שלא שיחקה להם השעה כל־כך. מקס ז'אקוב מחפש לו מפלט בבית־מנזר, מקום שיוסיף לצייר ולכתוב. וזה מזכיר לי שורה שנתקלתי בה לא מכבר, בספר של צ'סטרטון על פרנציסקוס מאסיזי: „לאמיתו של דבר לא בא (פרנציסקוס הקדוש) אלא לומר לבני־אדם שיתחילו מבראשית, ובמובן זה, להגיד להם לשכוח". כולם כאחד, החל בסנדראר וכלה בקסון הקטנים, נטבלו טבילה נוראה במלחמה. סנדראר, ההרפתקן הנצחי, צריך ללמוד לחזור ולעשות דברים מלכתחילה — בידו השמאלית. כל עולמם מנופץ. טובי חבריהם מתו, שאפותיהם נקפדו באָבן. ועם זאת, כשאני מאזין לכל זה, אני תופס שאצל רובם סייעה השואה להגביר את תכונותיהם האנושיות. דיבורם „ענוג" למשמע בהשוואה לדור של ימינו. עכשיו פזורים הם, כל אחד מפורסם על־פי דרכו, כל אחד עובד בגפו, אדיש אולי לגורל האחרים.

במונולוג שלו הממושך ציירם ידידי הערב כמו חיים לנגד עיני — אותם ואת התקופה ואת האקלים. בדברו על פאריז, פאריז המשתנית שאותה הפיר, בדברו על „גוני האפור" שהם־הם פאריז, הוא אומר: „נחוץ חינוך ממושך כדי להעריך את בנות־הגון של האפור... זה עסק שלם". כמה זה נכון! מפאריז לאיסטמבול, מארוקו, טולדו, ותמיד ה„ערכים" של כל אקלים, של כל גוף, ואחר־כך בחזרה לפאריז, לאותו גון אפולולי שתחילה הוא נראה קודר — עד שאתה מתחיל להכיר פה־ושם, מעט־מעט, בבנות־הגון של האפור. מן ה„אפורים" הוא עובר ופוצח במומור לשירתו של ליאון פול־פֶּאֶרַג, „אלוף האפורים", הוא קורא לו. „האֶשֶׁף של בנות־הגון". יודע אני למה כוונתו. יודע אני איזה אֶשֶׁף הוא פול־פֶּאֶרַג. מדי אקרא בו לשוני דבקה אל חפי.

מן האֶשֶׁף אל ה„אמגושי" — בלזק! התורה האזוטרית. דת האמגושים. בכיס חזייתו נושא ידידי תמיד את הפטיש הקטן המכיל אותן תשורות־יקר שהביאו עמהם פעם שלוש החכמים מארץ־הקדם. הוא מבעיר למעני קמצוץ של מור, לתת לי מושג מה הצוונה במלים „ניחוחה של קדושה". בצד זה משא על תורת האחדות, כפי שנתגלתה על־ידי קלוד סן־מרטיין, „הפילוסוף שלא הופר". בדרך־אגב „דיוקן" של ז'ולאס הניבט אל מקור הריין, ולא גמר בנפשו אם הוא פילד־מרשל או התגלמות חדשה של ווטאן. מפרק לפרק רמו חטוף על התאומאטורגיה של פאראצלזוס ועל המשמעות האמיתית של אבן־החכמים. מבקשני פתאום למצוא לו כל מה שאני יכול על התעלומה של מסה וֶרְדֶה. (גם בלזק היה משוגע לאינדיאנים!) שמא רוצה אני לראות איזה אלפבית של מאיה? ולאחר־מכן הוא מראה לי את היבשות האבודות — במפה שלי באולפן. מסביר מפני־מה הוא מאמין שהיה גזע של אנשים ירוקים או כחולים ולא רק אדומים, שחומים, צהובים, שחורים ולבנים.

ואני אומר — „Pourquoi pas?" והרי זה בדיוק הדבר שבו פתחנו קודם־לכן בערב. ביטוי זה של פיקאסו הוא שקרא דרור ללשוני. מדוע לא? ביחס לכל!

מי האיש שמנצח? המאמין. יהיו ה"נבונים" מטילים ספק, מותחים בקורת, ממיינים ומגדירים כאוות נפשם. איש־הלב מאמין. והעולם שייך למי שמאמין ביותר. אין דבר שהוא מטופש, פחות־ערך, מופלג או מדהים מפדי שיאמין בו אדם. הלימוד מדכא את הרוח; האמונה פותחת אפקים, משחררת. כשאני מאזין לידידי יש שאני תמה מה היו הבריות אומרים אילו שמעו מה שנאמר בינינו. הרשני להגיד לך שהוא מעולם לא אמר שום דבר שיהיה דמיוני מפדי שאוכל לעפלו. החל בשירה וציור וכלה במיתולוגיה או באלכימיה, החל בחכמת העולם־הזה וכלה בעולם־הנסתר, הכל אחד הוא בעיני, אף גם מתקבל על הדעת. עד מאד.

השעה כבר מאוחרת ואני עייף. אבל סבור הייתי שתיהנה לטעום משהו מטעמו של משתה־שיח זה. במרוצת הערב הרהרתי לעתים קרובות ברייכל, שתעלומת־הזוכית שלו תלויה סמוך מאחרי. גם הוא שייך לעולם הזה של קסם ותעלומה. הוא אינו מוסיף עוד לבוא. רייכל, אבל רוחו נמצאת כאן — ותמונותיו מדברות בלי הרף. אני רואה לפני בביקוריו השבועיים בנוטר־דם, כשהוא נכנס ב"שער האסטרו־לוגי" ועולה למגדל "לחוש את המפלצות", כדבריו. אחר־כך הוא יורד ב"שער הכימיה". אך תמיד הוא מקווה כי ביום מן הימים יפתחו לו את "שער הקסמים". אגב, רייכל יש בו פחד־אימים פן יתמסס ויהיה ל"נוזל כימי" במותו. אינו רוצה להיות כבוש ומפוקק בבקבוק. הוא חרד שמא "ינצלוהו לרעה". אך על כל זאת אוסיף בפעם אחרת...

"הרי זה נחמד", כמו שהיה רייכל אומר. אבל השעה כבר מאוחרת באמת. הלילה אישן עם הכוכבים, הסמלים, הנוזלים והחלומות של תקופה אחרת. אמשח את בשרי במליהם של פייטנים משוקצים. יחי הקסם! יחיו הכשפים! לילה טוב!

הנרי מילר: הולדת האביב (צבעי־מים)